

в простих галичан, але й серед інтелігенції та духовенства, адже німецька влада коректно ставилась до місцевого населення (розглядаючи Західну Україну як частину колишньої Австро-Угорщини, а значить частину «цивілізованої» Європи).

Українська преса була переповнена похвальними відгуками на адресу німецького війська. Апогей емоцій викликало проголошення незалежності України 30 червня 1941 р., а також інформація, що нібито німецька влада дала на це офіційний дозвіл. Про емоційний стан населення можна дізнатись з періодичної преси. Так, газета «Самостійна Україна» 1 липня 1941 р. надрукувала статтю під заголовком «Будуємо державу», в якій повідомлялося: «(...) відчитано привіт митрополитові Шептицькому. Митрополит передав зборам своє пастирське благословення (митрополиту було повідомлено членами ОУН (б), що всі заходи проводяться за неофіційним дозволом німецької влади – Л. К.). Потім відчитано привіт німецьким воякам, вождеві народу, Адольфові Гітлерові – оклики «Слава» й «Гайльт» виразно засвідчували справжні почування українців» [19, арк. 17 б.].

Митрополит Шептицький, який щиро вболівав за майбутнє свого народу, поділяв радість співгромадян, тому звинувачувати його у «колабораціонізмі» з фашистами у цьому випадку немає ніяких підстав. Свої переживання кир Андрей висловив у пастирському посланні, яке було видане з нагоди проголошення незалежності Української держави. «З волі всемогучого Бога в Тройці Єдиного зачалася Нова Епоха в житті Державної Соборної Самостійної України... Карністю і солідарністю, совісним сповненням обов'язків докажіть, що Ви дозріли до Державного життя. Побідоносну Німецьку Армію витаємо як освободительку від ворога. Установленій владі віддаємо належний послух. Узнаємо Головою Краєвого Правління Західних Областей України Пана Ярослава Стецька (...)» [19, арк. 17 а.]

Загалом послання написано у стриманій формі, воно базується, в першу чергу, на християнських мотивах. Не відомо, як повівся би митрополит, дізнавшись, що заходи не було погоджено з новою владою, і чи видав би своє послання і благословення. Зважаючи на це, не варто звинувачувати владику у запобіганні перед новою владою, адже його дії були викликані християнськими переконаннями, а тому – з релігійної та правової точок зору – цілком логічні і правильні.

З нагоди акту проголошення незалежності до митрополита надходила величезна кількість листів із привітаннями та просьбами про молитву та благословення для Української держави. У цьому контексті зазначимо, що Шептицький у той час виступав зв'язною ланкою між деякими політичними групами (ОУН м та ОУН б). Підтвердженням цьому є привітальний лист від голови районного революційного проводу «Локана» з нагоди проголошення самостійності України [22, арк. 1]. Правда, це ще не є аргументом, аби вписати Шептицького в політичні перипетії того часу.

Кожен місяць перебування під нацистським режимом давав змогу детальніше й тверезіше оцінити зміст і форму нової влади. Переслідування верхівки революційного проводу ОУН, геноцид проти єврейського населення, розстріли військовополонених невдовзі розвіяли ілюзії у більшості свідомих українців. Напруження ситуації спричинилося до того, що митрополит А. Шептицький, М. Величківський, А. Лівіцький, М. Омелянович-Павленко та А. Мельник написали до Гітлера спільний лист. У ньому відображено сподівання українців, пов'язані з приходом німецької армії, а також викладено звинувачення щодо: невикористання полонених українців для боротьби з комунізмом; небажання дозволити українцям створити власні збройні сили для допомоги німецькій армії; включення західно-українських земель до складу генерального губернаторства; передачі Одеси

в підпорядкування Румунії; заборони національно-культурного розвитку на Великій Україні; небажання нової влади повернути приватну власність, націоналізовану більшовиками; скасування Української Національної Ради [23, 85-88]. Цей лист висвітлював національну позицію різних українських суспільних верств щодо дійсних обставин.

Про неприхильність німецької влади до українських національних проявів у Галичині свідчать радянські джерела. З доповідної записки Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів на окупованій території від 7 січня 1943 р. дізнаємося: «За неперевіреними даними німецькою владою був взятий 22. 02. 42 р. під домашній арешт (пізніше звільнений) один з натхненників українського націоналізму, керівник греко-католицької церкви в Західній Україні митрополит граф Шептицький, який має великий вплив на свого колишнього управителя лісництва митрополії, теперішнього «Вождя» ОУН – полковника Андрія Мельника. Репресії проти Бандери та Шептицького, відмова від затвердження українського уряду, усунення з Києва націоналістичних лідерів, а також непомірне грабування українського населення викликало серед більшості націоналістів озлоблення проти гітлерівської політики» [24, арк. 3-6]. Навіть «неперевіреність» джерела не ставить під сумнів, що саме таке ставлення до нацистів домінувало серед галичан. Митрополит був добре ознайомлений із політичною ситуацією у краї, а тому міг прагматично аналізувати її, що давало можливість об'єктивно сприймати різні події.

На особливу увагу заслуговує незаперечний факт перебування греко-католицького духовенства в українських збройних підрозділах у ролі капеланів. Це явище зазнало гострої критики і спекуляцій з боку прихильників комуністичної ідеології, дії священнослужителів розглядалися як співпраця з окупаційними органами та бандитськими

формуваннями. Іншої думки дотримуються українські діаспорні дослідники, а також і саме греко-католицьке духовенство [25, 108].

Звичайно, Шептицький знав про перебування священиків у військових частинах, але він не міг цього протидіяти з огляду на християнський світогляд, за яким в обов'язки пастиря входить стерегти паству, тобто вірних, йти за ними і молитися за них у найнебезпечніших обставинах [26, 1 М. 33. 13]. Тому митрополит намагався кожне більш-менш велике згуртування людей забезпечити духовним провідником. У роль капелана входило стримувати «тваринні інстинкти» вояків, які в ході воєнних дій загострювались, нагадувати солдатам, що вони є в першу чергу християнами і повинні керуватись Божими заповідями, залишеними Ісусом Христом [26, Мт. 5. 43-45].

Більшість українських діаспорних дослідників вважає митрополита Шептицького «спонсором та патроном дивізії СС «Галичина» [27, 35]. На нашу думку, таку гіпотезу потрібно категорично заперечити, оскільки вона є однобічною та поверхневою. Навіть при можливості контактів між організаторами дивізії та митрополитом Андреєм, він виступав у них тільки як духівник, а не як «спонсор та патрон». Гадаємо, що навіть участь асистента митрополита В. Лаби у керівництві парафіяльною роботою в дивізії не може кидати тінь на непричетність владики до діяльності дивізії. Польський дослідник Р. Тожецький твердить, що «документів, які б факт співпраці ясно потверджували, немає. У свідомості Митрополита і в його зверненнях в 1942-1944 рр. аж надто багато було негативних поглядів про гітлерівців, а передусім про СС, і використання її формаціями українців у світлі висловів А. Шептицького та його становища, сприяння дивізії видається мало ймовірним» [28, 198].

Переконалим є одне: з духовної точки зору обов'язком владики було забезпечити військові формування священиками.

Тому на звернення до митрополичого ординаріату 8 липня 1943 р. В. Лаби з проханням виділити священників для потреб дивізії було дозволено В. Лабі, Р. Лобадичу, І. Дурбаку, Д. Ковалюку, Е. Кордубі, В. Лещишину та Р. Хомину обслуговувати українську дивізію у військах СС [29, 347]. Кожен батальйон і полк мав закріпленого за собою капелана, який, у свою чергу, підпорядковувався вищому за саном духовнику. «На українців ніяких релігійних обмежень у дивізії не було накладено і тому Служби Божі проводились за регулярним розкладом та по святах» [27, 34]. Отже, діяльність душпастирів у дивізійних рядах мала лише християнський характер. Зрештою, завдяки клопотанням українського духовенства перед західними державами солдат дивізії «Галичина» не було передано радянським органам влади, хоч останні домагалися цього після закінчення Другої світової війни [27, 199].

Боротьба митрополита Андрея Шептицького за здобуття національного ідеалу – соборної самостійної Української держави – продовжувалась протягом усього його духовного життя. Тільки великий подвижник та ревний патріот-християнин міг у таких складних політичних умовах працювати на користь свого народу. Неодноразово він відчував наближення здійснення своїх мрій, але кожного разу його чекали розчарування та важка праця.

Відносини митрополита Андрея Шептицького з українським підпіллям не були однозначними. Це є закономірним явищем з тієї точки зору, що архієпископ не міг поділяти та підтримувати тих методів діяльності, яких притримувались члени УВО, ОУН. На його погляд, убивства польських офіцерів та державних службовців, грабунок банків та поштових відділень не могли принести державної незалежності, а навпаки, вели до посилення антиукраїнської політики Варшави. Одночасно спостерігаємо щире

переживання митрополита через розкол у рядах ОУН. Зі свого боку він робить усе можливе, щоби згладити протиріччя і зберегти організацію для одностайної боротьби за українську державу.

Література

1. Франко І. Соціальна акція, соціальне питання і соціалізм. Уваги над пастирським посланієм митрополита А. Шептицького «О квестії соціальній»: В 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1986. – Т. 45: Філософські праці. – С. 377-400.
2. Світильник істини // Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові 1928-1929–1944: В 3-х т. – Торонто-Чикаго, 1973.
3. Ленчик В. Митрополит Андрей Шептицький і українська наука // Посвіт. – 1990. – № 5. – С. 3.
4. Грамота НТШ у Львові про обрання Андрея Шептицького дійсним членом філологічної секції НТШ. – 20.VI.1925 р. // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 78. – 2 арк.
5. Богословія. Науковий тримісячник, Богословське наукове товариство. – Львів. – 1926. – Т. 4. – Кн. 1-4.
6. Послання «Канадійським русинам» рукопис і гранки // ЦДІА України у Львові. – Ф. 358. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 2.
7. Попередження «Верховної революційної ради УВО» митрополиту Шептицькому відносно поведінки греко-католицького духовенства під час візиту президента Польщі у Львів 5-6 вересня 1924 р. Анонімний лист з 3 вересня 1924 р. митрополиту Шептицькому // ДАЛО. – Ф. 1. – Оп. 52. – Спр. 257. – Арк. 10-13.
8. Шептицький А. Слово до Української Молоді // Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність.

- Документи і матеріали 1899-1944. – Львів: Місіонер, 1998. – Т.2. Кн.1: Церква і суспільне питання. – С. 358-362.
9. Шептицький А. Християнська родина // Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944. – Львів: Місіонер, 1998. – Т. 2. Кн. 1: Церква і суспільне питання. – С. 17-36.
10. Листування з українськими організаціями, товариствами та комітетами в Америці, Аргентині, Канаді про організацію комітетів, ухвалення резолюцій, висилку грошової допомоги, поздоровлення та інші питання 1910-1938 р. // ЦДІА України у м. Львові. – Ф.358. – Оп. 1. – Спр. 108.
11. Листування з українськими товариствами охорони дітей і опіки над молодіжжю та сиротами у Львові, Галичині, Австрії про надання матеріальної допомоги, надіслання статутів і інші питання 1923-1939 р. // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 115. – 135 арк.
12. Історія Української РСР: У 2-ох т. – К.: Наукова думка, 1967. – Т. 2. – 858 с.
13. Шептицький А. До Української Молоді // Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали 1899-1944. – Львів: Місіонер, 1998. – Т.2. Кн.1: Церква і суспільне питання. – С. 376-379.
14. Брошюра ЦК КПЗУ «Ко всем рабочим Западной Украины, характеристика деятельности польской буржуазии вместе с церковнослужителями во главе с Шептицким» сентябрь 1933 г. // ДАЛО. – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 838. – Арк. 31-45.
15. Енциклопедія українознавства / Перевидання в Україні. – Львів, 1993. – Т.1 – С.78.
16. Звернення до віруючих з осудом вбивства директора філіалу української гімназії у Львові Бабія – 1934 р. // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 408. – Оп. 1. – Спр. 13. – 2 арк.

17. Львівські Архиепархіальні Відомості. – 1934. – 15 серпня. – Т.47. – Ч.8. – С. 171.
18. Листування з доктором Дзеровичем Маркіяном про ознаки пожвавлення діяльності антифашистів у Німеччині; Про суперечки між угрупованнями Мельника і Бандери / / ЦДІА України у Львові. – Ф. 358. – Оп. 3р. – Спр. 169. – 2 арк.
19. Звернення Шептицького до духовенства та українського народу з приводу нападу Німеччини на Радянський Союз 22 червня 1941 р. та листування з проводом ОУН про формування українського державного уряду // ЦДІА України у Львові – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 11. – 2 арк.
20. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж-Львів, 1993. – 658 с.
21. СССР – Германия 1939. Документы и материалы о советско-германских отношениях с апреля по октябрь 1939 г.: В 2-х т. – Vilnius: Mokslas, 1989. – Т. 1. – 128 с.
22. Звернення «Районного революційного проводу» Миколаївського р-ну до митрополита Шептицького з висловами радості з приводу окупації фашистською Німеччиною Зх-укр. земель // ЦДІА України у м. Львові. – Ф. 358. – Оп. 3. – Спр. 161. – 1 арк.
23. Косик В. Україна в Другій світовій війні у документах. В 2-ох т. – Львів, Інститут українознавства, 1998. – Т.2: Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). – 384 с.
24. Доповідна записка Українського штабу партизанського руху про діяльність українських націоналістів на окупованій території України від 7 січня 1943 р. // Центральний державний архів громадських організацій України. – Ф. 1. – Оп. 22. – Спр. 75. – 6 арк.
25. Torzecki R. Postawa Metropolity // Wiez. – 1988. – № 7-8. – S. 99-115.
26. Біблія. – Москва, 1988. – 1523 с.

27. Landwehr R. Fighting for freedom: the Ukrainian volunteer division of the waffen-SS. – Maryland: Silver Spring, 1993. – 225 p.
28. Тожецький Р. Митрополит Андрій Шептицький і національна проблема // Варшавські українознавчі записки. – 1989. – Зошит 1. – С. 194-206.
29. Правда про унію. Документи і матеріали. – Львів: Каме-
няр, 1981. – 448 с.

Мирон Маланюк

ЖІНОЦТВО ТЕРНОПІЛЛЯ У БОРОТЬБІ ЗА СТВОРЕННЯ ПІДВАЛИН ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Тернопільський комерційний інститут

Початок 2005 р. в Україні ознаменувався історичними зрушеннями, які мають вагоме значення для країни. Характерно, що в них дістають відображення ті традиційні для народу риси, в яких яскраво проявляються його ментальні особливості. Мова йде про Помаранчеву революцію, феномен якої потребує особливого вивчення. Він має пряме відношення до регіонів Західної України і зокрема Тернопілля. Саме тут нинішній Президент набрав найбільшу кількість голосів, що сприяло його знаменитій перемозі у виборах.

Щоби належним чином оцінити значення Помаранчевої революції, згадаємо деякі політичні події, що розпочалися ще у 1240-х роках, коли монголо-татарські орди напали на колись могутню Київську Україну-Русь. Важка і тривала боротьба з нападниками, хоч і допомогла зупинити їх нищівний похід до багатьох країн Західної Європи, знесилила наш народ. Уже через століття, коли у 1340 р. трагічно загинув останній галицько-волинський князь, українці почали втрачати свою державну незалежність. Українські етнічні землі почали захоплювати і приєднувати до свого складу ті сусідні держави, яким вдалось у той час вберегти свої державні структури. Завойовниками виступили не лише Польща і Литва, але й Туреччина, а згодом і Росія, Австрія та ряд невеликих країн, таких як Молдавія, Румунія, Угорщина та інші держави. Деякі з них розпочали на приєднаних територіях асиміляційні процеси: знищення мови, економічної могутності, культурних та релігійних